

UN TIPOGRAF MOLDOVEAN ÎN SLUJBA CANTACUZINILOR ȘI A LUI BRÂNCOVEANU

Gheorghe Clapa

Mitrofan, episcopul Hușilor și al Buzăului, neobositul slujitor al cărții vechi a bisericii românești, a conlucrat cu mitropolitul Moldovei, Dosoftei (1671-1686) și, în același timp, cu Antim Ivireanul, mitropolitul Țării Românești. Despre persoana, viața și activitatea lui Mitrofan știm până acum numai din puținul găsit în cărțile tipărite de el între anii 1681-1702. Fiind al doilea episcop cu acest nume, în scaunul episcopal de la Huși (1682-1686), el s-a remarcat printr-o intensă activitate de tipograf la Iași, București și Buzău. Păstoria celui dintâi episcop cu numele de Mitrofan avusese loc între anii 1616-1619 și 1626-1635.

Pe ultima filă a **Psaltirii slavo-române**¹ (tipărită de Mitropolitul Dosoftei, în 1680, la Iași) se află o însemnare în slavonă: „Ostenitor al tiparului, Mitrofan eromonah din Sfânta mănăstire Bisericiani”² - care ne demonstrează faptul că aici a viețuit o vreme. Din această însemnare nu reiese nici o referire la obârșia sa.³ De la Nicolae Iorga aflăm că, prin 1687, Mitrofan era fugăr în Țara Românească, unde, alături de alți cărturari contemporani, a contribuit la tipărirea **Bibliei de la București din 1688**.⁴ O parte dintre cercetători au susținut că Mitrofan era de origine moldoveană⁵, iar D. Mihăescu se bazează pe argumente lingvistice.

Plecând de la un act datat 26 iunie 1696, din care reiese că Mitrofan a cumpărat „două pământuri” în satul Bonțești din Slam Râmnic, „pre din sus de casele sfinției sale” și de la faptul că acest episcop a ctitorit acolo un schit, Gabriel Cocora propune ca loc de naștere al episcopului satul mai sus amintit.⁶

¹ I. Bianu, *Mitrofan, Episcopul Hușilor și al Buzăului, mare tipograf, 1681-1702*, în *Sărbătorirea P. S. Iacov Antonovici Episcopul Hușilor cu prilejul împlinirii vârstei de 70 ani la 18 noiembrie 1926* de Economul Stavrofor V. Ursăcescu, Referentul Secției Administrative, Membru correspondent al Comisiunii Monumentelor Istorice, 1929, Tipografia Corlăteanu, Huși, p. 104.

² Mircea Păcurariu, *Contribuții la Istoria episcopilor Romanului, Rădăușilor și Hușilor în secolul al XVIII-lea*, în „Mitropolia Moldovei și a Sucevei”, 1-2/1979, Iași, p. 49-64; Dionisie Udișteanu, *Calistru Vartic epitrop și locșitor de mitropolit în timpul refugiului al doilea al mitropolitului Dosoftei al Moldovei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 3-4/1969, București, p. 416-425 și 220 verso.

³ Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, tomul I, 1508-1716, București, 1903, p. 230.

⁴ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, ediția a doua, București 1929, p. 419.

⁵ N. Turcu, *Viața și activitatea cultural-tipografică a episcopului Mitrofan al Buzăului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, 7-9/1969. Doru Mihăescu, *Considerații asupra vieții și activității tipăritorului primei Biblii românești; Mitrofan episcopul de Huși*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, 3-6/1979, p. 314-334.

⁶ Gabriel Cocora, *Episcopia Buzăului - o vatră de spiritualitate și simțire românească*, Buzău, 1986, p. 91.

Cu două decenii în urmă, Antonie Plămădeală a arătat că Mitrofan a desfășurat o efervescentă activitate în cele două țări românești, „... într-o vreme când Principatele erau despărțite de Milcov ... Pentru unul ca el e mai important dacă era de obârșie din Moldova sau din Țara Românească, amănuntul e important doar pentru dosarul său strict biografic. Astfel, Mitrofan era din amândouă. Era o conștiință românească, acasă în ambele țări.”⁷

În secolul al XVI-lea, Filip Moldoveanul lucra ca tipograf la Sibiu și Sturdza moldoveanul transcria mai târziu texte bisericești în nord-vestul Transilvaniei, în timp ce Grigore, viitorul mitropolit al Ungrovlahiei (în primul pătrar al veacului al XIX-lea), a ucenicit ca tipograf la mănăstirea Neamț.

Ierarhul Mitrofan cunoștea slavona, greaca și latina, considerate în acea vreme „limbile cărțurilor” Activitatea sa de tipograf pune în lumină pregătirea intelectuală a acestuia. Se pune întrebarea dacă Mitrofan nu a mers pe un drum asemănător cu cel pe care a mers Dosoftei? Ucenicie într-o mănăstire în care mai stăruiau tradiții cărțurăriști la Iași, oraș în care se cristalizase o ambianță spirituală și în Polonia, țară în care funcționau înalte școli umaniste? Relațiile sale apropiate cu mitropolitul Dosoftei sunt un indiciu care ar arăta că evoluția episcopului Mitrofan a traversat etapele celui dintâi.

De la mănăstirea Bisericani, unde a viețuit o perioadă de timp, a plecat la Iași, fiind chemat de mitropolitul Dosoftei, pentru a-l ajuta în acțiunea de tipărire a cărților bisericești. Mitropolitul Dosoftei cunoștea că „eromonahul” de la Bisericani are pregătire pentru tipărire. Pe malul stâng al râului Bistrița, între mănăstirea Pângărași și mănăstirea Bistrița, se află satul Bisericani, care face parte din comuna Vișoara. În acest sat poate fi vizitată o veche mănăstire. Biserica care s-a păstrat până azi datează din 1786 - când voievodul Dimitrie Moruzi a refăcut din temelii construcția terminată în 1512 de Bogdan al II-lea, fiul lui Ștefan cel Mare și Sfânt. Tradiția susține că prima schivnicie a întemeiat-o un călugăr venit din deșertul Iordaniei și așezat la Mănăstirea Bistrița, de unde s-a retras într-o peșteră din dealul Bisericanilor. Pomelnicul mănăstirii îl amintește însă ca prim ctitor pe Alexandru cel Bun. Datorită numeroaselor danii domnești, până la 1864 (la secularizarea averilor mănăstirești), Bisericanii au avut unul din cele mai mari domenii feudale.

În tipografia organizată la Iași, prin silința lui Dosoftei, s-au tipărit Psaltirea de'nțăles (slavo-română) în anul 1680 și Molițfelnic de'nțăles în 1681, pregătite pentru tipar de acest osârdic ierarh. În prima tipăritură se află însemnarea despre care s-a scris mai înainte,⁸ iar în a doua se arată: „Tipăritu-s'au în casa Sf. Mitropolii... Meșterul Tiparelor Smerenii Ermonach Mitrofan de la Sf. Mănăstire

⁷ Antonie Plămădeală, *Nume și fapte în istoria culturii românești din sec. XVII-XIX la Buzău*, București, 1983, p. 8.

⁸ *Ibidem*, p. 61.

*Bisericiani. Tiparnicii Ursul și Niculai.*⁹ *Aceeași muncă a făcut-o Mitrofan și la Viața și petrecerea svinților (1682-1686), unde la sfârșitul tomului al II-lea, fila 84, Mitropolitul scrie: „... și sosind până aicea, rugăm pe milostivul Dumnezeu să ne spodobască și înainte alte șase luni să le putem face, iară ce om hi greșit s'avem iertare de la iubiții lui Hs, și svinții citori, că noi ca niște prostaci, precât am biruit a grăi în limba românească, am nevoie de am scris cum ne-au îndreptat milostivul Dumnezău, de pre izvoade grecești. Smeritul Dosofteiu, Mitropolitul Suciavei.”¹⁰ După care adaugă: „și tiparnicii Ermonahul Mitrofan făcătorul tiparelor, cu ucenicii săi Pavel, Ursul, Andrei.”¹¹*

Mitrofan a ajutat la înființarea și organizarea unei tipografii grecești la mănăstirea Cetățuia, rugat, probabil, de patriarhul Dositeu(i) al Ierusalimului, care se afla în Moldova. În această tipografie s-au tipărit și cărți grecești.

Mitrofan tipărește în grecește, în 1682, cartea patriarhului Nectarie, Întâmpinarea în contra Primatului Papei. Într-un fragment reprodus de Legrand din Istoria Patriarhilor Ierusalimului, patriarhul Dositeu(i) spune: „Iar în anul 1680, fiind la Iași și văzând pe Moldoveni că au tipografie, iar Grecii nu, muream de necaz. Iar Dumnezău, săvârșitorul celor bune, ne aduce un român ieromonah, anume Mitrofan și i-am dat șase zeci de lei și ne-au construit o tipografie nouă; și deci îi dăm cheltuielile și hârtie, trimitem și cartea lui Nectarie în contra primatului Papei și, contra așteptărilor noastre, se tipărește.”¹² Pe fila 255, recto a cărții Despre primatul papei a lui Nectarie al Ierusalimului (apărută în 1682) se află următoarea însemnare grecească: „S-a tipărit de ieromonah Mitrofan.”¹³

Din cele prezentate rezultă că Mitrofan știa grecește și se pare că a știut să graveze și matricele în care s-au turnat literele cu care s-au tipărit cărțile grecești de la Iași, cum ar fi cartea lui Simeon al Tesalonicului, intitulată Dialog în contra Eresiilor, tipărită la 1685, cu cheltuiala lui Ion Duca Vodă, când Mitrofan apare ca Episcop al Hușilor. De remarcat este faptul că cu același titlu apare și în fruntea cărții, tot grecești, intitulată Slujba Sfinților Martiri Sergiu și Bachu.

Desigur, cu sprijinul mitropolitului Dosoftei, Mitrofan, spre sfârșitul anului 1682, era ales episcop al Hușilor. Ca specialist, el a ajutat la imprimarea unor cărți, la Iași, pregătite de mitropolitul Dosoftei, cum ar fi Viața și petrecerea svinților

⁹ Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 239.

¹⁰ Preot Scarlat Porcescu, *Episcopia Hușilor. Pagini de istorie*, tipărită cu binecuvântarea și sprijinul Prea Sfințitului EFTIMIE - episcopul Romanului și Hușilor. Editată de Episcopia Romanului și Hușilor, Roman, 1990. Redactor: P. S. Ioachim Vasluianu, arhieru vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor. Tiparul executat sub comanda 5038/1990 la Imprimeria „Bacovia” Bacău, p. 63; Vezi și I. Bianu, *op. cit.*, p. 105.

¹¹ Mitrofan Băltuță, *Tipografia grecească de la mănăstirea Cetățuia*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, 7-8/1972, Iași, p. 577-588.

¹² Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, p. 257.

¹³ *Ibidem*, p. 257.

(1682-1686), dar și a altora grecești, la Cetățuia. De aici reiese că el își împărțea timpul între Huși, unde era episcop și Iași.

O altă însemnare de pe un manuscris păstrat la Academia României ne arată că episcopul Mitrofan, în timp ce păstorea la Huși, nu a neglijat treburile cărțurărești¹⁴: o bună parte (a cărții Albină - ne arată însemnarea) este scrisă de Mitrofan, episcopul de Huși, tipograf și slovean desăvârșit.¹⁵

Evenimentele dramatice din Moldova, pricinuite de pătrunderea în 1686 a oștilor polone ale regelui Ioan Sobieski și de măsurile luate de otomani, au adus zile grele pentru biserică. În aceste condiții, mitropolitul Dosoftei a părăsit scaunul, plecând în Polonia. La rândul său, episcopul Mitrofan a renunțat la poziția sa de episcop al Hușilor, însă nu a plecat în Polonia, ci în Țara Românească - unde avea să adauge pagini de cinste în cronica vieții noastre cultural-bisericești, mai întâi la București, alături de cei care au tipărit Biblia din 1688, apoi la Buzău, în calitate de episcop. Însemnarea de pe ultima filă nepaginată a Bibliei pune în lumină rolul lui Mitrofan în tipărirea acestui monument literar: „A tot meșteșugul Tipografiei îndreptării cuvintelor românești, ostenitoriu de Dumnezeu iubitoriu Mitrofan Episcopul de Huși.”¹⁶ Pentru cei ce vor să cunoască înfăptuirile lui Mitrofan în Țara Românească există o bibliografie bogată.¹⁷

Ioan Bianu spune că la 1685 s-a întâmplat un eveniment mare în viața neobositului Mitrofan, deoarece plecase din Moldova în Țara Românească, unde va intra în slujba activității mărețe a Cantacuzinilor și a lui Brâncoveanu. Domnitorul Brâncoveanu l-a oprit în țara lui pentru vastele lucrări cărțurărești pe prețiosul bărbat venit din Moldova, care a dezvoltat o bogată activitate alături de Antim Ivireanul.

Prima carte din această nouă serie este tipărită în limba greacă (la București, în 1690) și cuprindea Scrierile de polemică ale lui Meletie Sirigul și Dositeu(i), dar și Patriarhul Ierusalimului, în contra catolicilor și calvinilor - tipărite cu cheltuiala lui Brâncoveanu, „... de prea iubitul de Dumnezeu Episcop fost al Hușilor, Mitrofan.”¹⁸ Se observă că la 1690 nu mai deținea titlul de „Episcop al Hușilor”.¹⁹

În 1691, el tipărește Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură-de-Aur, tradusă în românește de frații Șerban și Radu Greceanu. La sfârșitul acestei cărți, deosebit de frumoasă, cei doi traducători adaugă: „La tot meșteșugul lucrului acestei cărți și al diorthosirei limbii românești primitorul de ostenințe Mitrofan proin (fost) Episcop

¹⁴ Catalogul manuscriselor românești, Ms.1357, Albină, copiat în anul 1689.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *op.cit.*, p. 230; Antonie Plămădeală, *op. cit.*, p. 9-15; Gabriel Cocora, *op. cit.*, 92-97.

¹⁷ Ibidem, p. 62; I. Bianu, *op. cit.*, p. 105.

¹⁸ I. Bianu, *op. cit.*, p. 106.

¹⁹ Ibidem.

Huşschii. ²⁰ La 1698, îl găsim aşezat Episcop la Buzău - unde începe să tipărească Mineiul cel mare în 12 tomuri lunare. Împărătescul domnitor, a cărui măreaţă lucrare culturală a fost puternic ajutată de unchiul său, învăţatul Constantin Cantacuzino Stolnicul, voind să folosească cunoştinţele lui Mitrofan, l-a aşezat Episcop la Buzău şi, cu mare cheltuială, i-a făcut o frumoasă tipografie domnească, din care au ieşit peste 20 de volume - cele mai multe mari, în folio - de cărţi bisericeşti, tipărite cu o iuţeală uimitoare, ceea ce dovedeşte o activitate foarte încordată. Cărţile acestea sunt cele mai trebuitoare slujbelor religioase în biserică şi în casele creştinilor: Mineele în 12 mari volume, Molitvelnic, Octoih, Triod, Penticostar, Psaltirea, Liturghia, Învăţătura preoţilor de şapte taine ale Bisericii.

Aceste cărţi, frumos şi îngrijit tipărite, sunt închinat marelui domnitor, prin lungi scrisori de închinare tipărite în fruntea lor. Ele sunt preţioase documente de istorie a mizeriei culturale în care au trăit strămoşii. Pentru justificarea publicării mineelor (1698), se spunea de însuşi mitropolitul Teodosie: Pentrucă era învăţăturile tipicului şi ale orânduielilor la Mireni scrise cu mâna, pe limba slavonească, iar preoţii noştri de pe la sate nici decum înţelegând limba aceea, orânduielile bisericii nu se făceau deplin... ²¹ Darnicului domnitor îi spunea: „Măcar că mulţi Domni au venit şi au trecut, ce dintre toţi s'au păzit numai Măria Ta... că mare folos aceasta au adus pravoslavnicilor.” ²²

Episcopul Mitrofan îşi începuse lucrarea de tipograf şi corector al cărţilor la 1680, sub conducerea mitropolitului Dosoftei, a cărui idee fundamentală în privinţa lor era că toate trebuiesc tipărite în întregime în limba română, înlăturând cu totul pe cea slavonă, neînţeleasă nici de preoţi şi nici de popor. Din această cauză a tipărit el două ediţii din Liturghie numai în româneşte. Tot în 1680 s-a tipărit, la Bucureşti, de către mitropolitul Teodosie, Liturghia, pe ideea conservatoare de a se păstra ca limbă sfântă cea slavonă şi a se traduce româneşte numai tipicul, adică regula facerii slujbelor şi a cetaniilor.

Până la sfârşitul domniei lui Constantin Brâncoveanu (1714), în toate cărţile noastre de ritual a stăpânit ideea respectării tradiţionalei limbi slavone ca limbă sfântă. În acest mod au fost tipărite şi cărţile lui Mitrofan. Cărţile sale ar fi fost de mai mult folos vieţii bisericeşti şi culturii naţionale dacă ar fi fost tipărite deplin în româneşte după ideea lui Dosoftei, căci limba slavonă nu o mai înţelegea preoţimea românească de pretutindeni. Considerăm că este păcat că nu s-a făcut atunci dezrobirea de sub slavonie, dezrobire care s-a făcut mai târziu prin şcoala de la Râmnic (1736).

Cu toate acestea, cărţile lui Mitrofan au fost de mult folos Bisericii noastre, căci ele au înlocuit copiile manuscriselor slavoneşti zdrenţuite (de îndelungata

²⁰ *Ibidem.*

²¹ *Ibidem.* p. 107.

²² *Ibidem.*

întrebuințare) sau cărțile slavonești, tipărite și aduse din Galiția (de la Lamberg și din alte locuri) și al căror preț era așa de mare încât și le puteau procura numai mănăstirile bogate.

Marele tipograf Mitrofan nu a fost numai „meșterul tiparelor”²³, el a fost în 1682 „făcătorul tiparelor.”²⁴ La Biblia de la București (tipărită în 1688), el este și „îndreptătorul cuvintelor românești”²⁵ Grijă de a reda în românește frumusețile Sfintei Scripturi își vede culmea realizării atunci când, din îndemnul și cu sprijinul lui Șerban Vodă Cantacuzino, se traduce și se tipărește integral textul Bibliei. Cu puține zile înaintea săvârșirii din viață a acestui voievod, apar la București primele exemplare ale Bibliei: „Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură ale celei vechi și ale celei noao lege”, iar restul de exemplare vor apărea mai târziu, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu, al cărui nume va fi legat de o întreagă înflorire a culturii românești.

Această lucrare a fost realizată de cunoscători ai limbii grecești și slavonești, dar și de oameni pricepuți în mânăuirea limbii românești: Dositei, patriarhul Ierusalimului, Mitrofan, episcopul Hușilor, frații Radu și Șerban Greceanu. La 28 octombrie 1688, Șerban Cantacuzino a decedat. În locul lui a fost uns domnitor Constantin Brâncoveanu, cel care a poruncit să se pună o nouă foaie de titlu, în care să se menționeze faptul că tipărirea s-a terminat pe 10 noiembrie 1688, în vremea sa.

Tălmăcirea acestei prime ediții integrale a Bibliei în românește a fost făcută de mai mulți cărturari din secolul al XVII-lea, din toate părțile locuite de români. La baza textului Noului Testament a stat și ediția de la Alba Iulia din 1648. Cât privește textul Vechiului Testament, la baza acestuia a stat traducerea făcută de Nicolae Milescu Spătarul (1636-1708), prin anii 1661-1664, când se găsea la Constantinopol²⁶, ca reprezentant al lui Grigore Ghica, domnul Țării Românești (1660-1664). La Înalta Poartă, el a lucrat la traducerea Sfintei Scripturi în românește. Folosirea izvoarelor mai vechi nu scade valoarea Bibliei de la București, ci, dimpotrivă, i-o mărește, pentru că în felul acesta ea se prezintă ca o încununare a tuturor strădaniilor cărturarilor români de până atunci, din toate cele trei țări românești, de a traduce textul scripturistic în limba română.²⁷

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Prof. Ilie Dan, *Un monument al culturii românești: Biblia de la București*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, Anul LXIV, Nr.6, noiembrie-decembrie 1988, p.84-89. Redacția și administrația: Arhiepiscopia Iașilor, Bulevardul Ștefan cel Mare, nr. 16, Iași.

²⁷ Pr. Scarlat Porcescu, *Un monument literar fără pereche: Biblia lui Șerban Cantacuzino – 1688, act de cutezanță*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anul LXIV, nr.6, noiembrie-decembrie, Iași, 1988, p. 90-92.

De remarcat este faptul că un exemplar din Biblie i-a fost trimis lui Dosoftei în Polonia, pe care el a făcut diferite comentarii marginale la Vechiul Testament, în limbile latină, greacă, polonă și română. Este posibil ca textul Bibliei să fi fost definitivat în vederea imprimării sale de către mitropolitul Dosoftei și destinat pentru tipografia din Iași. Numai că Dosoftei a pierdut scaunul în 1686, fapt pentru care acest text va fi ajuns la București prin ucenicul său Mitrofan, episcopul de Huși.

Biblia de la București este socotită ca o expresie a unității românilor de pretutindeni. Prin larga ei circulație, în toate ținuturile locuite de români, Biblia de la București a avut un rol însemnat în pregătirea unității bisericești a românilor. În Prefață - pusă sub numele patriarhului Dositei al Ierusalimului - se arăta că rostul Bibliei era „să lumineze celor din casă și Bisericii rumânilor, moldovenilor și ungrovlahilor.”²⁸ În traduceri în românește de mai târziu ale Sfintei Scripturi s-au folosit și pasaje ale Bibliei de la București.

Biblia din 1688 cuprinde și o scriere intitulată Despre rațiunea dominantă - atribuită lui Iosif Flavius, deși cecetătorii arată că ar aparține unui anonim din Alexandria, trăitor în secolul I p. Hr., tradusă apoi în românește de Nicolae Milescu Spătarul și, se pare, revăzută de Dosoftei al Moldovei. Aceasta este prima scriere filosofică tradusă în limba română.

Datorită părților reproduse din traduceri mai vechi se recunoaște valoarea literară a limbii acestora, dar se stabilește și o continuitate în ceea ce privește limba literară. „Astfel se pune în circulație o limbă care reprezintă o sinteză a eforturilor scriitorilor bisericești de până atunci de a scrie într-o limbă curată și înțeleasă de toți românii, contribuind la dezvoltarea limbii noastre literare.”²⁹

Mitrofan știa grecește și, între anii 1628-1691, tipărește volume grecești. Se pare că tot el a gravat matricele pentru turnarea caracterelor grecești. La mai multe cărți tipărite de el a făcut versuri de închinare la stema domnească. Unele cărți sunt împodobite cu gravuri în lemn făcute de el și însemnate cu literele M. E. (Mitrofan Episcop). În cărțile sale (Triodul, Buzău, 1700) se văd multe clișeuri însemnate Joanichie BK (Bucureșteanul), 1700. Titlurile celor mai multe cărți de la Buzău sunt încadrate cu bogate ornamente, dar care nu se pot ști dacă sunt gravate de Joanichie sau de Mitrofan.

Considerăm, pe această cale, că este demn de menționat faptul că folosirea pe scară tot mai largă a limbii latine va face ca, spre sfârșitul secolului al XVII-lea, brașoveanul Teodor Corbea să dea, cu sprijinul episcopului Mitrofan de Buzău, un dicționar latino-român, Dictiones latinae cum Valachica interpretatione.

²⁸ Prof. Dr. I. D. Lăudat, *Biblia de la București - 1688*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anul LXIV, nr.6, noiembrie - decembrie 1988, p. 92 - 93.

²⁹ *Ibidem*, p. 93.

Cam acestea sunt pe scurt lucrările tipografice ale lui Mitrofan, care apare în cărți la 1680, în calitate de călugăr la Bisericiani (în Moldova) și de tipograf al mitropolitului Dosoftei. Datorită calităților sale, el este înălțat, la 1683, la rangul de episcop de Huși, iar la 1688 devine episcop la Buzău, unde tipărește cărți până la 1702.

Arhipăstoria Mitropolitului Teodosie al Ungrovlahiei se înscrie printre cele mai rodnice sub raport cărturăresc, datorită marilor domnitori sprijinitori ai culturii Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu. Tipărirea Bibliei de la București³⁰ și continuarea procesului de românizare a slujbelor bisericești, care se va desăvârși prin strădaniile urmașului său, Antim Ivireanul, și ale contemporanului acestuia, episcopul Damaschin Dascălul, este vrednică de remarcat.

A MOLDAVIAN PRINTER IN THE SERVICE OF THE FAMILY OF CANTACUZIN AND OF BRANCOVEANU

SUMMARY

Mitrofan (the end of 1682- the spring of 1686) was the second bishop with this name on the episcopal chair from Husi. He made himself conspicuous in the history of the scholarly manifestations from us by a printing activity intensely carried out both in Iasi and in Bucuresti and Buzau.

³⁰ Florian Dudaș, *Vechi cărți românești călătoare*, București, 1987, p. 171-173.
<http://www.cimec.ro> / <http://www.muzeuvaslui.ro>